

PEDAGOGICAL SCIENCES

РОЛЬ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ У НАДАННІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Феденько С.М.

доцент кафедри фармацевтичного управління, технології ліків та фармакогнозії, Івано-Франківський національний медичний університет

Феденько В.В.

студент, Івано-Франківський національний медичний університет

THE ROLE OF A HIGHER EDUCATION INSTITUTION IN PROVIDING PSYCHOLOGICAL ASSISTANCE TO INTERNALLY DISPLACED PERSONS UNDER MARTIAL LAW

Fedenko S.,

*Associate Professor of the Pharmaceutical Management,
Technology of Drugs and Pharmacognosy Department
Ivano-Frankivsk National Medical University*

Fedenko V.

*student
Ivano-Frankivsk National Medical University*

Анотація

У дослідженні вивчається питання психологічних особливостей та потреб осіб, які є внутрішньо переміщеними особами (ВПО) внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України. Здійснено узагальнення науково-методичних джерел з питань особливостей організації психологічної допомоги ВПО в умовах воєнного часу. Розкрито основні етапи психологічної допомоги ВПО та представлено їх характеристику. Окреслено роль закладу вищої освіти у наданні допомоги ВПО в умовах воєнного стану. Представлені форми та методи роботи з ВПО, які були реалізовані на базі Івано-Франківського національного медичного університету, серед яких психологічна допомога ВПО, створення Центру психологічної підтримки для переселенців та волонтерів, організація навчання для евакуйованих учасників освітнього процесу, створення Платформи електронної реєстрації здобувачів освіти для академічної мобільності з числа ВПО, розробка Положення про освітні центри «Крим-Україна», «Донбас-Україна».

Abstract

The study examines the issue of psychological characteristics and needs of internally displaced persons (IDPs) as a result of the full-scale invasion of the Russian Federation into the territory of Ukraine. The scientific and methodological sources on the peculiarities of the organization of psychological assistance to IDPs in wartime are generalized. The main stages of psychological assistance to IDPs are revealed and their characteristics are presented. The role of higher education institutions in providing assistance to IDPs under martial law is outlined. The forms and methods of work with IDPs that have been implemented on the basis of Ivano-Frankivsk National Medical University are presented, including psychological assistance to IDPs, the creation of a Psychological Support Center for IDPs and volunteers, the organization of training for evacuated participants in the educational process, the creation of an Electronic Registration Platform for academic mobility of IDPs, the development of Regulations on the educational centers "Crimea-Ukraine" and "Donbas-Ukraine".

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, психологічна допомога, етапи психологічної допомоги, заклад вищої освіти, Івано-Франківський національний медичний університет.

Keywords: internally displaced persons, psychological assistance, stages of psychological assistance, higher education institutions, Ivano-Frankivsk National Medical University.

Вступ. Починаючи з 2014 року Україна перебуває в стані неоголошеної війни. Частина території нашої держави незаконно анексована та тимчасово окупована, на частині ведуться бойові дії. Початок активних бойових дій після 24 лютого 2022 року, запровадження воєнного стану в Україні спричинили масове переміщення – громадяни лишують свої домівки в пошуках безпеки та захисту [1].

За даними Міжнародної організації з міграції, з початком повномасштабного вторгнення російської федерації, кількість ВПО в Україні перевищила

8 млн [2]. В той час як в Україні офіційно зареєстровано 4,8 млн. ВПО. Багатьом із них потрібна психологічна підтримка та допомога. Адаптація до нових умов проживання у кожного відбувається по-різному. На кінець травня 2023 року повністю зруйновано 177 медичних закладів, пошкоджено 1433, 3267 закладів освіти в Україні частково пошкоджені через бомбардування та обстріли з боку росії, 261 - повністю зруйновані [3-5]. Щоденно спостерігається збільшення такої статистики.

Станом на 31 травня 2023р. лідером за кількістю зареєстрованих ВПО є столиця України, де зареєстровано приблизно 380 тис. осіб (рис. 1) [6]. Незважаючи на факт, що східні регіони є лідерами по

кількості переселенців, за останній рік кількість ВПО у західних областях України значно підвищилась.

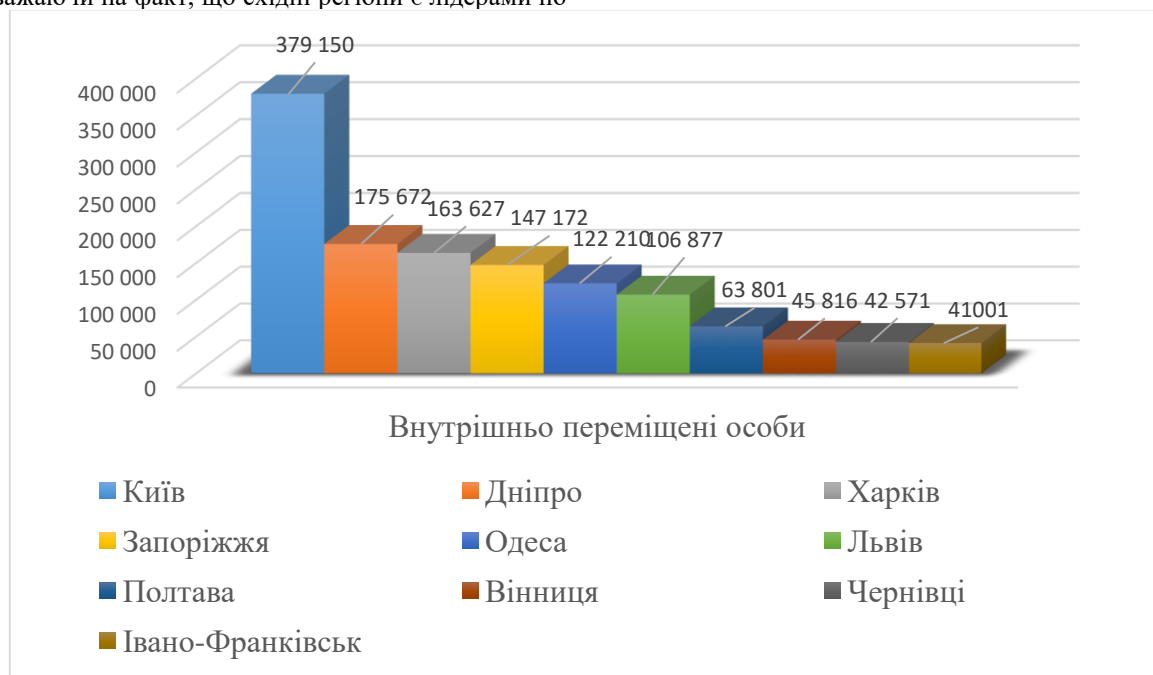

Рис. 1 Кількість зареєстрованих ВПО в окремих обласних центрах

У звіті Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) йдеться про те, що діти в Україні через військову агресію, ризикують втратити критичні для навчання та соціального розвитку роки. Згідно з статистикою ЮНІСЕФ близько 5,3 мільйона дітей в Україні стикаються з перешкодами в отриманні освіти. Кількість переселенців виросла в рази у порівнянні з 2014р., а відтак і погіршився їх психоемоційний стан. Тривога, розпач, неможливість самостійно впоратися зі своїми негативними нав'язливими думками, сум за рідними – це те, що відчуває кожна ВПО [3]. Тому, доцільним є дослідити роль закладу вищої освіти у наданні психологічної допомоги ВПО, напрямки та етапи її здійснення в умовах воєнного часу, адже психоемоційний стан ВПО є дуже важливим для формування в майбутньому здорового покоління (учнів, студентства та працездатного населення).

Результати дослідження. Психічний стан ВПО залежить від середовища в якому їм доводилось жити та жертвами яких подій вони стали. При наданні допомоги ВПО слід враховувати, що після травматичних подій, які відбулися у зв'язку вторгненням російської федерації на територію України, багато хто з них перебуває в постійному стресовому стані та може переживати нові психологічні травми, пов'язані з переїздом і влаштуванням на новому місці [7].

Все це спричиняє різні захворювання такі як постійні головні болі, серцево-судинні хвороби та зміни на емоційному рівні: наприклад постійна дратівливість, невинуватна агресія, страх, та постійне відчуття тривоги. У одних це виражається в сильній тривозі і хвилюванні, а в інших – у спалахах гніву, часто без видимої причини. Існують також фізичні симптоми стресу: болі в м'язах, хронічна втома, прискорений пульс, підвищена збудливість тощо [7].

В більшості людей спостерігається апатія до всього оточуючого, до життя, до роботи, до навчання такі люди стають замкненими та з'являються у них шкідливі для здоров'я звички.

Сьогодні, спеціально для ВПО місцеві влади, заклади вищої освіти та різні благодійні організації надають психологічну та соціальну допомогу. Як же визначити чи справді людина потребує допомоги? Відповіді на дане запитання краще за саму людину ніхто не знає. Основними симптомами є нав'язливі спогади, іноді людина втрачає відчуття реальності та переноситься у стан травматичної події. Також симптомом є сни-жахіття, які відтворюють травматичний спогад. Не менш важливою ознакою є підвищена невротичність та негативний емоційний фон. За цими симптомами лікар може встановити що в людини посттравматичний стресовий розлад. Це означає що варто звернутися до психолога, також допомагати має психотерапевт, тому що необхідна не лише психотерапія, а й призначення медичних препаратів. Психологи допомагають ВПО відновити психологічну та емоційну стійкість, навчаючи їх ефективно управляти емоціями, відновлювати самооцінку та вірити у свої можливості та майбутнє. Переміщення може призвести до відчуття втрати соціального статусу та ідентичності. Психологи сприяють розвитку навичок соціальної адаптації, встановленню нових соціальних зв'язків та включенню в нове оточення. ВПО надають можливість висловити свої емоції, відчуття та думки, що сприяє полегшенню внутрішнього напруження та стресу. Всі ці аспекти роботи психологів з ВПО спрямовані на поліпшення їхнього психологічного стану, покращення самопочуття та адаптації до нових умов життя. Психологічна допомога є важливою складовою всієї комплексної підтримки для ВПО.

Надання психологічної допомоги ВПО є важливим завданням під час війни [8-10]. Цей процес зазвичай включає кілька етапів, спрямованих на підтримку емоційного стану та адаптацію ВПО до нової ситуації. Нами виокремлено наступні етапи надання психологічної допомоги ВПО (рис. 2): перший, це оцінка ситуації. На даному етапі психологи проводять оцінку потреб та ризиків для ВПО, аналізуючи їхню психологічну та емоційну стійкість. Важливо зрозуміти, які конкретні проблеми та страхи мають дані особи; другий - створення безпечного середовища, досить важливо створити атмосферу довіри та розуміння, де ВПО можуть відчувати себе комфортно для висловлення своїх почуттів та думок, третій етап - емоційна підтримка. На цьому етапі психологи працюють з ВПО над усуненням стресу, страхів та тривоги. Вони слухають та допомагають розуміти та виражати емоції, четвертий етап - розробка стратегій копіngu, тобто психологи допомагають ВПО розвивати позитивні способи подолання труднощів та негативних емоцій. Це може включати в себе вивчення технік релаксації, медитації, позитивного мислення

тощо. П'ятий етап – психоосвіта. На цьому етапі психологи надають ВПО інформацію про реакції на стрес, особливості психологічного благополуччя, способи підтримки та засоби подолання труднощів. І на останньому етапі здійснюється підготовка до адаптації. Психологи допомагають ВПО готуватися до нових життєвих викликів, адаптуватися до нового середовища та знаходити позитивні аспекти в ситуації. Ці етапи можуть варіювати в залежності від конкретної ситуації та потреб ВПО. Важливо враховувати індивідуальні особливості та потреби кожної людини під час надання психологічної підтримки.

До основних функцій психолога, який здійснює психологічну допомогу ВПО можна віднести психологічну та соціальну адаптацію. Психологічна адаптація полягає в опрацюванні важких стресових станів, допомога у сприйнятті змін і поверненні до життя, допомога у асиміляції та інтеграції отриманого досвіду і створенні нових життєвих перспектив. Соціальна адаптація полягає у допомозі тимчасовим переселенцям в адаптації до нового середовища (місця переїзду).

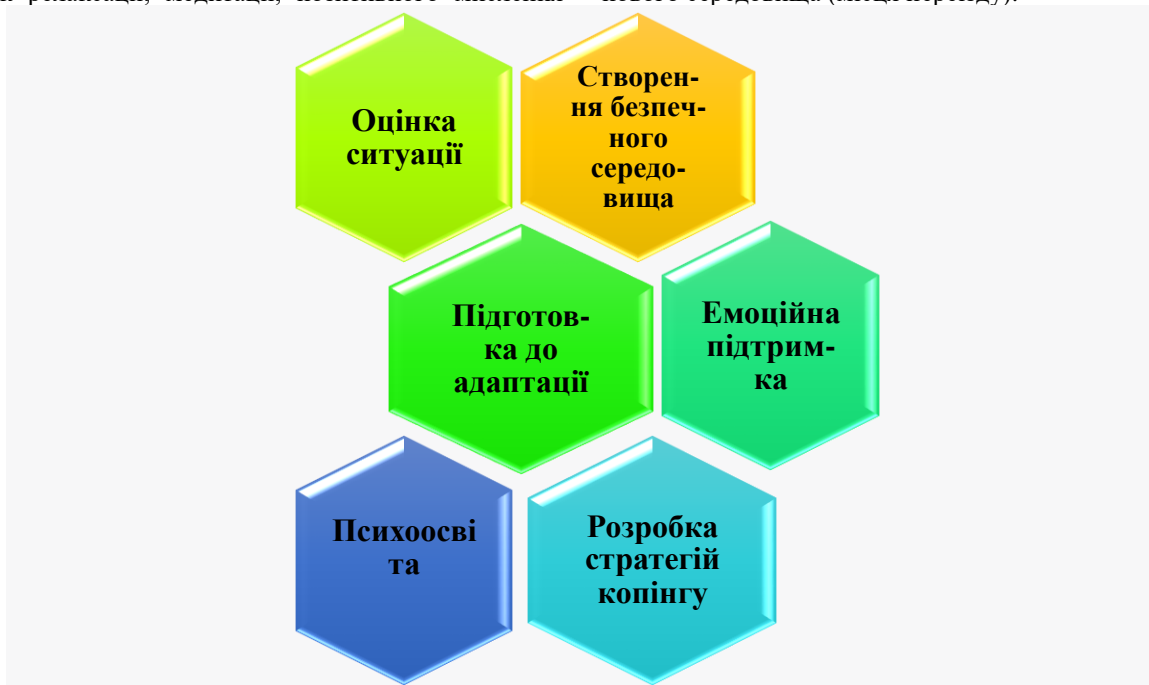

Рис. 2. Етапи надання психологічної допомоги ВПО

В умовах воєнного стану розширюється роль закладу вищої освіти. Навчальні заклади не тільки надають освітні послуги у такий важкий час, але і беруть участь у вирішенні проблем ВПО, які вимушено покинули свої домівки. Заклади вищої освіти здійснюють потужну волонтерську діяльність: збір продуктів, засобів гігієни, одягу, медикаментів, дитячого харчування. Кожен заклад має накопичений унікальний досвід допомоги постраждалим від наслідків війни. Величезний вклад у вирішенні проблем ВПО здійснює і Івано-Франківський національний медичний університет (ІФНМУ).

3 березня 2022 року відбулася координаційна зустріч психологів Івано-Франківська і на базі ІФНМУ розпочав свою роботу Центр психологічної підтримки для переселенців та волонтерів. Зустрічі психологічної допомоги відбуваються щодня

за попереднім записом, крім того університет організував індивідуальне консультування щодня з 9.00 до 17.00 на базі університетської клініки. Координатори і ведучі груп - фахівців з медичної психології ІФНМУ [11].

Також, ІФНМУ організовує навчання для евакуйованих учасників освітнього процесу. У зв'язку з воєнними діями на території України чимало студентів не мають змоги продовжувати навчання у своїх вишах, тому ІФНМУ у 2022 році запропонував навчання майбутніх медиків, які могли доєднатися до навчального процесу за відповідною процедурою. В результаті студенти зможуть отримати довідку про результати внутрішньої академічної мобільності, яка буде підставою для визнання та перерахування здобутих результатів навчання у їхньому закладі [12]. Крім того, університетом

створена Платформа електронної реєстрації здобувачів освіти для академічної мобільності з числа ВПО [13].

Цінним та особливо важливим для ВПО з числа студентства є розроблені Положення про освітні центри «Крим-Україна», «Донбас-Україна» ІФНМУ (з 07.06. до 23.09.2022 р.) [14]. Положення розроблено відповідно до «Порядку прийому для здобуття вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти осіб, які проживають на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, тимчасово окупованій території окремих районів Донецької та Луганської областей, території населених пунктів на лінії зіткнення». Організацію роботи із заявниками здійснюють освітній центр «Крим-Україна» (для заявників з тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь) та освітній центр «Донбас-Україна» (для заявників з тимчасово окупованої території окремих районів Донецької та Луганської областей або території населених пунктів на лінії зіткнення [14].

Висновки. Психологічна допомога ВПО відіграє критичну роль у підтримці їхнього психологічного стану, покращенні емоційного благополуччя та сприяє їхній адаптації до нових умов життя. Ця підтримка є необхідною для відновлення гідності, позитивного відношення до майбутнього та створення стійкої основи для подальшого розвитку. Одним із самих важливих питань сьогодні є підтримка студентів – ВПО, сприяння здобуття ними саме української освіти. ІФНМУ здійснює активну підтримку ВПО, свідченням є створення Центру психологічної підтримки для переселенців та волонтерів, розробка Платформи електронної реєстрації здобувачів освіти для академічної мобільності з числа внутрішньо переміщених осіб, розробка Положення про освітні центри «Крим-Україна», «Донбас-Україна» ІФНМУ.

Список літератури

1. Внутрішньо переміщені особи. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>
2. Скільки людей зараз проживає в Києві та як кількість біженців та внутрішніх переселенців позначилась на ВВП України? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://visitukraine.today/uk/blog/2189/how-many-people-now-live-in-kyiv-and-how-has-the-number-of-refugees-and-idps-affected-ukraines-gdp>
3. 5,3 мільйона дітей в Україні обмежені в доступі до освіти – ЮНІСЕФ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://suspilne.media/365610-53-miljona-ditej-v-ukraini-obmezeni-v-dostupi-do-osviti-unisef/>
4. Статистика війни: скільки закладів освіти в Україні зруйнували росіяни. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cambridge.ua/uk/news/voyna-v-ukraine-skolko-uchebnykh-zavedeniy-razrushila-rossiya/>
5. У МОЗ назвали кількість зруйнованих медзакладів унаслідок війни. [Електронний ресурс]

– Режим доступу: <https://suspilne.media/469394-uzmoz-nazvali-kilkist-zrujnovanih-medzakladiv-unaslidok-vijni/>

6. У яких містах найбільше переселенців: рейтинг (інфографіка). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://glavcom.ua/country/society/ujakikh-mistakh-najbilshe-pereselentsiv-rejtinh-931135.html>

7. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України: посіб. для практиків соціальної сфери / Мельник Л.А. та ін. ; за ред. Волинець Л.С. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. – 72 с.

8. Лазос Г.П. Психологічна допомога внутрішньо переміщеним особам (на прикладі роботи з переселенцями з Криму) // Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос, Л. І. Литвиненко... Царенко Л. Г.; за ред. З. Г. Кісарчук. К.: ТОВ «Видавництво «Логос». 206 с. С.26-46 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://neurocorrection.com.ua/publikatsii/item/66-psikhologichna-dopomoga-vnutrishno-peremishchenim-osobam-na-prikladi-roboti-z-pereselentsyami-z-krimu>

9. Як переселенцям допомагають впоратися з травмами війни. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://armyinform.com.ua/2022/06/23/yak-pereselencyam-dopomagayut-vporatysya-z-travmamy-vijny/>

10. Тетяна КАМЕНЩУК. Роль і місце психологічної допомоги для внутрішньо переміщених сімей в умовах воєнного часу. Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія», Вип. 1, 2022. С. 21-27. [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<https://journals.academ.vinnica.ua/index.php/ped-psyh/article/view/22>

11. В університеті запрацював Центр психологічної підтримки. Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ifnmu.edu.ua/uk/4165-v-universyteti-zapratsiuvav-tsentr-psykholohichnoi-pidtrymky>

12. ІФНМУ запрошує студентів-переселенців на навчання. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ifnmu.edu.ua/uk/4190-ifnmu-zaproshuie-studentiv-pereselentsiv-na-navchannia>

13. Платформа електронної реєстрації здобувачів освіти для академічної мобільності з числа внутрішньо переміщених осіб. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ifnmu.edu.ua/uk/oholoshennya/4182-platforma-elektronnoi-reiestratsii-zdobuvachiv-osvity-dlia-akademichnoi-mobilnosti>

14. Освітні центри «КРИМ-УКРАЇНА», «ДОНБАС-УКРАЇНА». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ifnmu.edu.ua/uk/prymalna-komisia/arkhiv-vstup-2022/osvitni-tsentry-krym-ukraina-donbas-ukraina>